

Häradsgränsen genom Röstånga socken

Våra härader

Uppe vid vår riksväg 13, där marken sluttar ner mot Röstångas gamla stationshus, står en monumental sandstensskiva uppmurad på ett bastant underlag av gråsten. När ekipage med skenande hästar mer än en gång vållat pjäsen skada, har den omsorgsfullt lagats av byborna. Överst på stenen läser man AF, vilket står för Adolf Fredrik, vår kung av Sverige 1751-1771. Där under ses ett griphuvud i relief, som var vapnet för gamla Malmöhus län. Sen följer inskriften Malmöhus läns gränsmärke rest af Carl Adlerfeldt år 1768. Men varför gick då länsgränsen och häradsgränsen tätt ovanom Röstånga by och delade upp vår socken på två län och även på två härader, så att norra delen, fram till 1887, hörde under Kristianstads län och Nor-

ra Åsbo härader? På liknande sätt var det med gränserna i t ex Annelöv, Konga och Stehag, för att inte tala om Norrvidinge. Här låg visserligen större delen av socknen norr om Saxån, i Onsjö härader, men däremot själva kyrkbyn och gården Torup söder om ån, i Harjagers härader, och här ända fram till 1938! Nedan följer ett kort försök till en historisk förklaring.

Vårt gamla substantiv "här" betydde ursprungligen "folk", och "härader" hade då närmast betydelsen "folkland". Häradsnamn som Bjäre, Åsbo och Villand antas vara en kvarleva från sådana, väl närmast "självvuxna" grupperingar. Den geografiska fördelningen av våra gamla ortnamn och markfynd tyder på att även skåningar söder om vår ås fram till forntidens slutskede haft bygdegemenskap kring vatten-

Malmöhus läns gränsmärke i Röstånga, rest av landshövdingen Carl Adlerfeldt år 1768. Bild från 2002 då den var välbehållen.

drag som Saxån, Kävlingeån, Höje å och Sege å. Enligt de senaste rönen har därtill Uppåkra fram till 900-talets slut varit ett gemensamt centrum för i varje fall sydvästra Skåne. Måhända har platser som Västra och Östra Karaby fått namn efter var sin garnison av "karlar", dvs. krigare, lydande under en kung i Uppåkra. Vi får väl fråga Bertil Helgesson, som vunnit kunskap om denna tid genom analyser av ett stort antal fynd från perioden. (Se t ex Uppåkrastudier 11, 2010, ss. 83-126).

Men sen hände någonting. Sedan ca 960 satt Harald Blåtand som kung borta i Jellinge. Han kivades med saxarna om landets sydgräns och den tyske kejsaren Otto II ställde krav på ett överherradöme av gammal romersk modell. Samtidigt lyckades ett sändebud Poppo från ärkebiskopen i Köln att omvända danakungen till kristendomen. Då fick han rådet att i fortsättningen bygga en fredlig maktbas på sitt rikets egen produktion. Med en blandning av frivillighet och tvång synes han då omkring år 980 ha fått med oss skåningar i ett gemensamt försvar av Danmark. För att freda sitt rike behövde han nu många skepp, vart och ett bemannat med ca 50 man och proviant för

tre månaders utrodd och ledning (krigstjänst). Varje härad skulle svara för ett antal skeppslag, skipæn, vanligen två eller tre. Som underlag för avgifterna värderades landsbyarnas familjebbruk nu genom det s.k. bolskiftet. För det bördiga landet nedom Söderåsen fick vi då helt nya indelningar, där sydgränsen för Onsjö härad gick i Saxån, för Harjagers i Kävlingeån, för Torna i Höjeå och för Bara i Segeån. Även för Onsjös nordgräns synes markanta drag i naturen ha fått bilda markeringar, såsom från flyttblocket Klåve sten borta vid Gillastig i väster och vidare genom Nackarpsdalen och fram till Humlebäck, för att sen slutligen ta sikte på Jällabjär i öster (se bifogad kartbild). Här var det inte längre de gamla bygderna, utan närmast de nya mötesplatserna, som fick beteckna häraderna.

Kungens ombud i Onsjö härad synes på Haralds tid ha suttit i Västra Strö, i fem belägg kallat "Othenstrø". Här har en man vid namn "Fader" rest runstenar över Asser och Björn. Det talas om skepp och viking och man har ristat bilder av såväl den mäktiga gudinnan Freja som av asaguden Oden. Frågan är bara hur detta går ihop med att kung Harald själv gått över till kristendomen. Den stora stenen på Lundagård restes enligt sina runor av den mäktige Torgils (Sprakalägg?) och har upptill en liknande ansiktsbild som på stenen över

Häradernas uppdelning före 1887 i nuvarande Svalövs kommun.

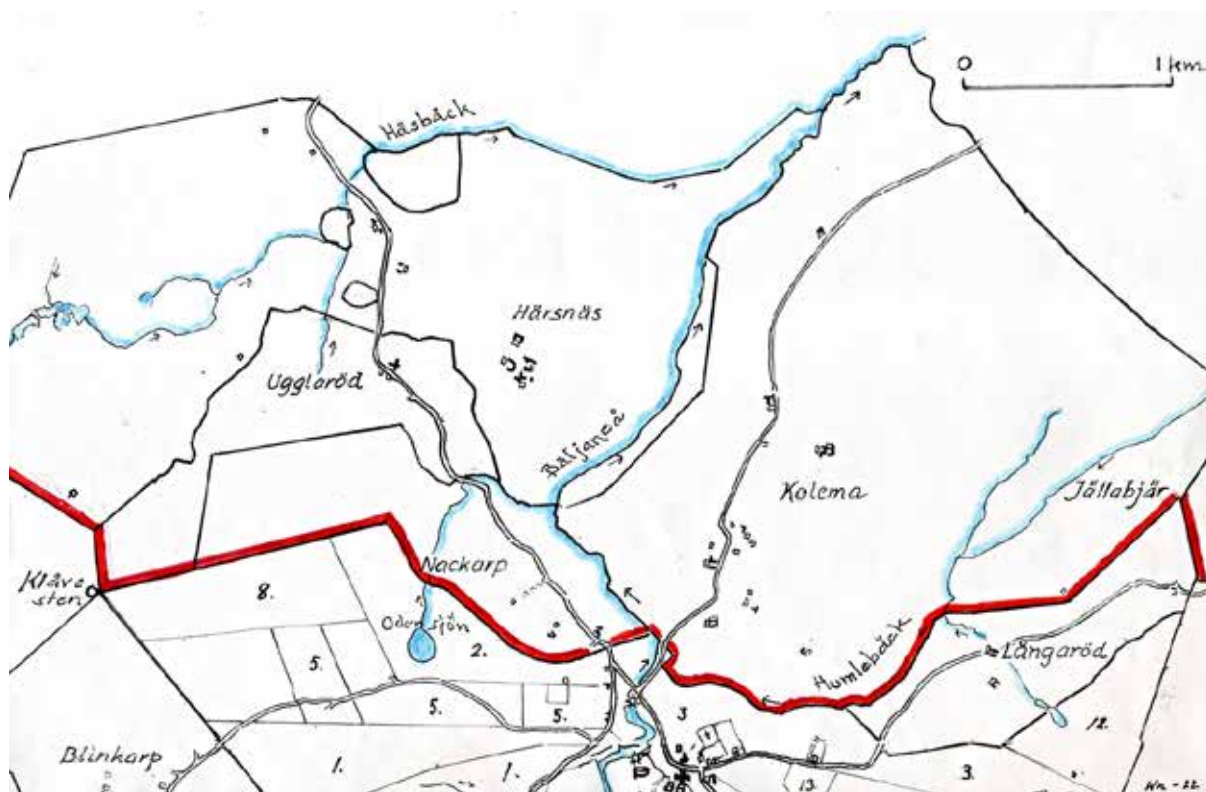
Björn i V. Strö. Men i Lund finns överst även ett korsmärke, och detta av samma typ som på kung Haralds korsmynt! Min gissning är att man under en övergångsperiod kallat sin himmelske Herre för "Drotten", dvs. Herren, vare sig man personligen lagt in mera av Upåkratidens asagud Oden eller av de utsända missionärernas Herren Kristus. Kungen valdes genom hyllning på våra landsting. Men han ansågs av kyrkans män även vara den av Kristus utkorade ställföreträdaren i sitt rike och hade därmed att värna om freden och rättvisan, dvs. vara en "rex justus". Våra härader var sedan gammalt även områden för gemensam kult och rättsutövning på tinget. Skånelagen skrevs ner på 1100-talet men byggde vidare på äldre traditioner.

Harald Blåtands krav på nya prestationer vid fästningar och kungsgårdar väckte stark opposition hos de skatte- och arbetspliktiga bönderna. En stor grupp missnöjda samlades kring den högättade Toke, halvbroder till Harald och fosterfar till dennes son Sven. Med en flottstyrka jagade de en åldrande Harald på flykten och nere i Wollin dog han av sina sår. Som Danmarks kung ledde sen Sven, kallad "Tveskägg", en rad nya vikingatåg till England, där anglosaxarna oförsiktigt nog köpte sin fred med rika silvergälder. Det ledde efter hand till att Svens son och efterföljare, Knut den store, år 1018 stod som ensamherre även i England! En framstående kyrkoman där borta rådde nu

kung Knut att för den framtida fredens skull tämja "busarna" i Skåne genom att överföra en anseelig mängd skeppslag till biskopsgodset där.

Våra socknar

Sockenbildningen i Skåne var däremot en process som inleddes först framemot 1000-talets mitt, och då med kungens män i stiftsstad Lund som föregångare. Efter 1060 fick även Dalby med biskop Eginio en driftig missionär och kyrkoledare. Ute i landskapet bildade man nu inledningsvis "storsocknar" kring en "huvudkyrka". (M. Anglert 1989, s. 236 f). Reslövs kyrka, egentligen byggd på en Sibbes gård (Sibbarp), har nämnts i sammanhanget för Onsjös del. Redan på 1060-talet restes även ett antal kapell för sockenområden ute i bygderna. När lagen om tiondeavgifter till kyrkan infördes på 1100-talet, började även mera lokala ledare bygga kyrkor av sten. Enligt samtida bruk kan ägarna till en eller ett par huvudgårdar i en by ha tagit initiativet till att bygga en sockenkyrka, för Röstångas del i ett väl avrundat sockenområde, med nordgräns ända uppe längs Häsbäck. En stenistgrav tätt invid sydportalen till Röstångas kyrka kan via myntfynd dateras till 1170-talet. Den person som jämte sin familj lagts till vila här har möjligen suttit på den gamla huvudgård i Röstångas, som kungen 500 år senare förpantade till Tage Thott på Eriksholm och då brukades av Lars Pedersen. På Röstångas kyrka svarar sydportalens strama

Kartskiss över norra delen av Röstångas socken, med kyrkbyn nedtill. Norr om den röda linjen lyste sockenområdet ända fram till 1887 under Norra Åsbo härad och Kristianstads län. Underlag: EK. kartan över M-län 1917.

grannsocknarna Röstånga, Färingtofta, Konga och Stenestad. Vid reformationen 1536 drogs Danmarks kloster in till Kronan, men abboten fick i början fortsatt uppdrag att förvalta egendomen. På 1560-talet förlänades den däremot till kungens högt betrodde adelsman Sten Bille. Det var här, hos sin morbror, som Tycho Brahe 1572 upptäckte sin berömda "supernova" i stjärnbilden Cassiopeia. Sedan Skåne vid freden i Roskilde år 1658 kommit under Sverige, skulle vi inledningsvis styras av kung Karl XI:s guvernörer. Med början på 1690-talet övade två kavalleriregementen varje sommar sina mannar vid möten på hedarna kring Herrevadskloster, som nu blev översteboställe. Men

År 1832, den 29. Februari inföllde sig åter undertecknad Landmätare i Köhlemå By, för att sedan kartan blivit utskänkt och hade förteckningen upprättad, nu ytterligare öfverlägga om Laga Skifte Allmogens ställen inom detta byelag. På behörig kallelse tillstädeskommo följande Allmogare:

För Nr. 1. uti Norra Åsbo härad, Abberne Anders Persson och Jöns Olsson samt Enkamens Dotter, genom Sönnen Per Jonasson.

För Nr. 2. Abberne David Bengtsson och Thorsten Persson.

För Nr. 3. Abberne Nils Olsson och Nils Persson.

För Nr. 4. uti Onsjö härad, Abberne Måns Persson.

För Nr. 5. Abberne Petter Callmer och Abberne Ola Olsson.

För Nr. 6. Abberne Per Månsson, hvilken sedan första sammankommet blifvit ägare till detta gammant.

För Nr. 7. Abberne Per Persson.

Kolema vid laga skifte 1832. Gårdarna var uppdelade så att vissa hörde till Norra Åsbo härad och de andra till Onsjö. Troligen beroende på att de som låg under Herrevads kloster genom ägaren hamnat i Norra Åsbo härad.

profil mot stilen hos cistercienserna vid Herrevadskloster. Detta kan alternativt antyda att byggherren ägt den gård Nackerup, som enligt ett kungligt brev låg under klostret ännu 1551. Det förekom dock även att ett par familjer samverkade vid bygget av våra landskyrkor.

Herrevads kloster rådde i början av 1500-talet över totalt ca 300 gårdar. Häri ingick hela Riseberga socken, men även delar av

Nr.1 Norra Åsbo Anders Persson	5:2
Nr.1 Norra Åsbo Jöns Olsson, Per Jonasson	5:3
Nr.2 Norra Åsbo David Bengtsson	6:2
Nr.2 Norra Åsbo Torsten Persson	6:3
Nr.3 Norra Åsbo Nils Olsson	7:2
Nr.3 Norra Åsbo Nils Persson	7:3
Nr.1 Onsjö Måns Persson	1:1
Nr.2 Onsjö Petter Callmer	2:2
Nr.2 Onsjö Ola Olsson	2:3
Nr.3 Onsjö Per Månsson	3:1
Nr.4 Onsjö Per Persson	4:1

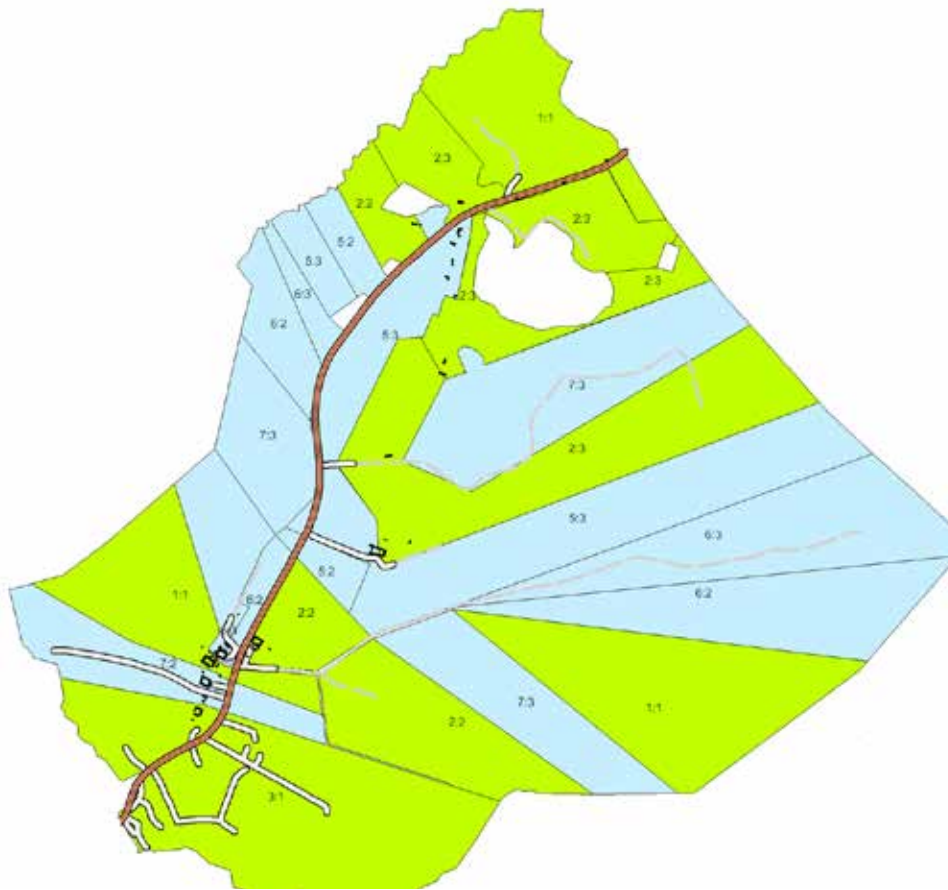
Den nya numreringen på gårdarna efter skiftet.

vid Karl XII:s död var stormaktstiden slut och 1719 stiftade rikets ständer en ny grundlag. Då delades Skåne i två län, med var sin landshövding. De var "Konungens befallningshavande" i sina områden.

Carl Adlerfeldt och hans efterföljare

Hur var det då med vår fina gränsten? Carl Adlerfeldt föddes 1719 och blev efter en militär karriär landshövding i Malmö 1764. Han har synbarligen hävdat sitt revir genom att på några strategiska platser i länet sätta upp sina fint arbetade gränsmärken, såsom i Röstånga och Hasslarp. På sina ställen skapade de skilda gränsdragningarna problem. I sin femårsberättelse 1837 skriver dåvarande landshövdingen i M-län, Fredrik Posse: "Icke allenast socknar utan äfven byar finnas delade emellan Kristianstads och Malmöhus län." Under 1847 tar han upp frågan igen. Våra gästgivare var skyldiga att hålla skjuts för långväga resenärer till nästa anhalt. Samma plikt hade ett antal närliggande s.k. reservhemman längs färdstråket. Dessa skulle gästgivaren vid behov kalla in.

Han hade dock fått betydande svårigheter med

de hemman, som låg under annan länsstyrelse och annan kronobetjänt (lokal polisman). En mera pikant olägenhet med gränsen var att personer vid fester i Nackarpsdalen kunde räd- da sig undan lagens arm genom att hoppa över det dåvarande gärdet genom dalen, till annat län. Det skulle dröja ännu ett fyr- tiotal år innan en ändring kom till stånd. Enligt Kungl. brev överfördes vid 1887 års ingång till Onsjö härad i Malmöhus län skattehem- manen Härsnäs nr 1, 2 och 3, Kolema nr 1, 2 och 3, Nackarp nr 1 och Ugglaröd, samt därtill hörande lägen- heter i Röstånga socken från Norra Åsbo härad till Onsjö härad.

Georg Welin
Stig Pettersson

Här är det geografiska resultatet av skiftet 1832. Grönt är Onsjö härad i Mal- möhus län och blått är Norra Åsbo härad i Kristianstad län. Så nog var det tid att "justera" gränsen.